

Maskülen Bir Sahada Tek Ebeveyn Olarak Göçmen Anneleri Araştırmak: Kadın Araştırmacının Saha Deneyimleri

Nagehan Taner

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

[ORCID:](#)

nagehantaner@yahoo.com

Öz

Bu yazı, tek ebeveyn bir anne olan araştırmacının, tek ebeveyn olan göçmen annelerin deneyimlerinin araştırıldığı doktora tezinin saha araştırması deneyimlerini özdüşünümsel olarak tartıştığı bir deneme metni olma amacı taşımaktadır. Çoklu sahalarda gerçekleşen göç ve kadın araştırmasının Gaziantep ilini kapsayan bölümü çalışmada, araştırmacının araştırma süresince cinsel içerikli sözlü taciz, silahın gösterilerek taşınması, araştırmacıya nerede nasıl davranması gerektiğinin söylenmesi gibi abartılı erkeklik tutumlarını deneyimlemiş olması nedeniyle hiper-maskülen bir ortam olarak değerlendirilmektedir. Feminist bakış açısını temel alarak hiper-maskülen bir sahada öznel kadın deneyimlerine yönelik araştırma yürütürken araştırmacının içeriden konumunu empati ile sağlayabileceği ve dışarıdan konumunun da nesnellliğini koruması için önemli olduğu görülmektedir. Araştırma sahasının toplumsal cinsiyet yapısı ve ataerkillikle müzakereler hem araştırmacının yöntemini hem de araştırmacıyı etkilemiştir. Katılımcıya ulaşma ve katılımcılarla gerçekleşen derinlemesine görüşmeler esnasında yüz yüze gelinen etik ve metodolojik zorluklar tartışılmış, toplumsal cinsiyet odaklı olarak iktidar ilişkileri ve anneliğe yönelik içsel sorgulamalar özdüşünümsel bir şekilde paylaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özdüşünümsellik, tek ebeveyn anneler, feminist araştırma yöntemi, araştırmacının konumu, saha deneyimleri

•••••

Geliş tarihi: 28 Mart 2024 • Kabul tarihi: 7 Aralık 2024

Saha Notu

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2023 • 16(2) • 301-316

DOI: 10.46655/federgi.1460474

Conducting Research on Single Parent Immigrant Mothers in a Masculine Field: Field Experiences of the Female Researcher

Nagehan Taner

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

[ORCID:](#)

nagehantaner@yahoo.com

Abstract

This essay critically examines the transformation of the protagonist, Ruth Patchett, in Fay Weldon's novel *The Life and Loves of a She Devil* (1983). The transformation that Ruth undergoes can be viewed in two ways: both in terms of her role in society and her physical appearance. Initially a submissive housewife, Ruth evolves into an independent businesswoman who undergoes extensive cosmetic procedures to conform to prevailing beauty standards. This article reveals, through an analysis of Ruth's liberation from traditional domestic obligations and her response to societal constructs of beauty, the marginalization she experiences as a result of her deviation from societal norms. Ruth's rebellion against the idealized attributes of a housewife reflects her pursuit of qualities associated with appealing femininity. Hence, this article highlights how Ruth transforms herself into a seductive object of the male gaze to remake herself into a powerful subject. Through this transformative journey, the article elucidates the interplay between societal ideals of beauty, female liberation, and implications on personal fulfilment. Although Ruth's transformation into the 'ideal' woman endorses the patriarchal codes of ideal and standardised beauty, this essay argues that the same transformation reverses the process to reveal how female empowerment can be achieved through the manipulation of standards.

Keywords: Self-reflexivity, single parent mothers, feminist research method, researcher's positionality, field experiences

•••••

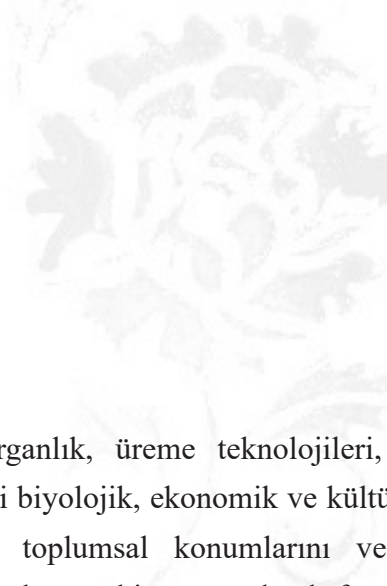
Arrival date: 28 March 2024 • Acceptance date: 7 December 2024

•
Field Note

<http://federgi.ankara.edu.tr>

federgi • 2024 • 16(2) • 301-316

DOI: 10.46655/federgi.1460474

Giriş

Annelik, doğurganlık, üreme teknolojileri, kürtaj, bakım emeği, beden imajı, şiddet gibi biyolojik, ekonomik ve kültürel dinamikler etrafında şekillenen, kadınların toplumsal konumlarını ve yaşam deneyimlerini derinden etkileyen bir olgu ve bir süreç olarak feminist teorinin en önemli tartışma konularından biri. Heteroseksüel cinsel eylemin sonucu olarak doğan bir bebeğin oluşumuyla doğrudan atanan annelik kimliğinin sorgulanmasının neredeyse tabu olduğunu, lisansüstü eğitimime başlamam ve iki kızımın peş peşe dünyaya gelmesiyle fark ettim. Hali hazırda sekiz beş kamu görevlisi olarak çalışıyor, ev işleriyle desteksiz ilgileniyor, doktoramı uzaktan devam ettiriyor, çocukların bakımına yetişirken, eş olarak vazifelerimi yerine getirmeye çalışıyor(d)um. Çevremden, “önceliğin akademik kariyerin değil anneliğin olması”, “zaten kamu görevlisisin,kariyer peşinde koşmana gerek

yok” ve en nihayetinde “e kadının çilesi” şeklinde fitrata göndermede bulunan yorumlar beni sakinleştirmedigi gibi, anneleri/anneligi stereotipleştirerek (Deemer vd., 2014; Okimoto ve Heilman, 2012) eşitsizliğin norm haline gelmesine yapılan katkı hiddetimi arttırıyordu. Doktora tez önerimi bu dış sesler ve içsel sorgulamalardan yola çıkarak verdiğim dönemde artık ben de bir tek ebeveyn olarak anneydim.

Bourdieu (1986)’nın tanımladığı sosyal, kültürel ve ekonomik sermayelere ve aile temelli sosyal sermayeye (Furstenberg ve Kaplan, 2018) sahip olmama rağmen dönem dönem artan ve ağır gelen bakım yükü, iş-yaşam dengenin bozulması ve tek ebeveyn olmanın getirdiği yalnızlık duygusuyla tükeniyorsam göçmen anneler ne yapıyor? “Farklı kültür, sınıf ve etnisiteden göçmen kadınların deneyimleri annelikle nasıl kesişir?” sorusuna yanıt aramak için Türkiye verimli bir göçmen havuzuna ve kültürel çeşitliliğe sahip. “Tek Ebeveyn Olarak Göçmen Anneler ve Ulusötesi Annelik” başlıklı doktora tezimin araştırmasına Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları ve Bilimsel Yayın Etik Kurulu tarafından (karar no: 23428) etik onay verildi. 2022-2023 yılları arasında Ankara, İstanbul, Gaziantep, Antalya ve Sinop olmak üzere beş ilde, 18 ayrı milletten, 56 ayrı tek ebeveyn olarak göçmen ve ulusötesi anne ile görüşme gerçekleştirdiğim araştırmamın Gaziantep, Antalya ve İstanbul illerinin bütçesine Ankara Sosyal Bilimsel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü (proje kodu: 2023 BAP/16 – ID:SBBF-2023-222) destek oldu.

Bu denemede, sahada karşılaştığım cinsel içerikli sözlü taciz, takip, flörtöz ve maço davranışlar ve hiper-maskülen tutumlar nedeniyle diğerlerinden farklılaştığı için araştırma gerçekleştirdiğim beş il içerisinde Gaziantep’teki deneyimlerime özel olarak odaklanıyorum. Hiper-maskülenite, erkekliğin, sert, şiddet eğilimli, tehlike arayan, kadınlara karşı duyarsız ve nobran davranışlarla olduğuna dair inançlarla şekilleniyor (Zaitchik and Mosher,1993; Vockey vd. 2013). Erkek bilirci yaklaşımla kadınların yerlerinin, görevlerinin

ve dış görünümünün belirlenmesi ve dikte edilmesiyle kadınları sindiren hiper-maskülen tutumlar (Hickey, 2016) sahayı algılayışımı ve araştırmanın gidişatını etkiledi. Kadın araştırmacı olarak Suriyeli kadınların annelik deneyimlerini araştırırken, “araştırmacı kadın” ve “anne” kimliklerimin yarattığı ikiliklere sebep olan içsel ataerkil sesleri, kadınları çevreleyen iktidar ilişkilerini, erkeklikle müzakerelerimi, zorlanmalarımı çözümlenmeye çalışıyorum. Bu saikle, nitel göç ve kadın araştırmalarının gelişimine katkı sağlamayı hedefliyorum.

Teori ve Pratik Arasına Özdüşünümsel Köprüler Kurmak: Deneyim ve Empati

Türkiye’deki alan araştırması geleneğinde saha çalışmasının yazım aşamasında araştırmacının bireysel deneyimleri, önemsiz detaylar, terslikler ya da araştırmayı sınırlayan unsurlar olarak tanımlanarak araştırma metnine yansıtılmıyor (Nahya ve Harmanşah 2022, 17-18). Ancak, alandayken araştırmacının “oradakilerle” deneyimleri aktarılmadığında araştırılan alan olarak “ora” ile araştırma metninin yazıldığı “ev” olarak “bura” arasındaki benzerlik ve farklılıklar da görünmüyor. Bu nedenle, yazım ve yorumlama aşamasında elde edilen verilerin “ora” ile “bura” arasında kavramlar ve kuramlar aracılığıyla düşünsel bir köprü kurduğunu (Gupta ve Ferguson 1997, 12), araştırmacı deneyimlerinin benzerlik ve farklılıkların tespit ederken kendi üzerine düşünme, kendini sorgulama, düşüncelerini tartma gibi özdüşünümsel pratiklerle (Somersan 2009) değerlendirildiğini düşünüyorum.

Feminist araştırma yöntemi pozitivist yöntemlerin, objektiflik, nesnellik ve araştırma öznesine mesafeli duruş gibi ilkelere aşırı bağlılığının, gerçekliğin tam anlamıyla anlaşılmasını engelleyen kısıtlamalara neden olduğuna dikkat çeker. Buna karşı, kadınların deneyimlerinden ve yaşam hikayelerinden elde edilen bilgiyi empati, anlayış, duyguların ve deneyimlerin

paylaşımıyla etkileşim ve ilişki kurmaya dayalı bir araştırma süreci önerir (Reinharz, 1992; Kümbetoğlu 2019, 54). Araştırmamı yorumsayabilmek ve görüşmelerin derinliğini sağlayabilmek için öncelikle kendim alanı tanıyıp, yol haritası belirleyip alanda vakit geçirerek, Suriyeli tek ebeveyn olan anneleri çevreleyen yapılar ile etkileşime girdim (Hammersley ve Atkinson 2007, 87-89). Ancak vatandaşlık statüm, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin kırılganlığı karşısında değiştiremeyeceğim bir iktidar ilişkisi yaratıyordu (Coşkun vd., 2020). Sahada kurulan eşit olmayan ilişkiler yalnızca araştırmanın nesnellikten uzaklaşması açısından değil, araştırmacının güvenliği ve katılımcının mahremiyetinin korunması bakımından fiziksel ve psikolojik riskler barındırıyor (Tedlock 1991, 71). Nitekim, araştırmacı kimliğim deşifre olduktan sonra, marjinal yerli (Freilich 1970) olarak oradaki varlığım yerel insanlarda gerginlik yarattı ve kimliğim sorgulanmaya başladı. Katılımcılara ulaşmak için göçmen kadınların görünür olmadığı sokaklardan geçerken üzerimde hissettiğim erkek bakışlar, attığım her adımda kadın ve yabancı olduğumu hatırlattı.

Bu deneyimin yarattığı tedirginlik, empati duygusu geliştirerek katılımcılarla aramdaki hiyerarşiyi doğal olarak eşitlik düzlemine çekti. Görüşmelerin tek yönlü bir soru cevap prosedürü olmaması ve katılımcının anlatmaya çekinmemesi için de görüşmelerin en başında tek ebeveyn olarak anne olduğumu belirterek içeridenliğimi vurgulamayı tercih ettim. Bu hem duygudaşlığı yükselterek güven tesis etti hem de paylaşımların derinleşmesine yardımcı oldu.

Araştırmacının Konumsallığının Toplumsal Cinsiyeti

Kenardakiler üzerine gerçekleştirilen araştırmalarda sosyal bilimciler açısından etik tutum sorgulamasını ve yöntem arayışlarını beraberinde getiren soruların altında, araştırılanların yaşadıkları kötü deneyimler sonucu

oluşturmuş oldukları “insanlar güvenilmez, insanlar çıkarıcı, insanlar bizim üzerimizden para kazanacak” düşüncesi yatıyor (Selek 2009, 116-117). Suriyeli sığınmacıların, ülkeye geldikleri günden itibaren insani yardım maksatlı ya da güvenlik gerekçeleriyle sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları tarafından ziyaret edilmeye ve soruşturulmaya alıştığını ve artık bu durumdan rahatsız olduklarını gözlemledim. Araştırılanı keşfetmek, yönetmek, ihtiyaçlara yönelik pazar oluşturmak üzere yapılan araştırmalar araştırılanı nesneleştiriyor (Selek 2009, 119). Bu nedenle, kendilerini toplumun dışında gören insanların güçlükle kurdukları ve korumaya çalıştıkları düzenlerinin bozulması endişesiyle gizemli kalmayı tercih etmeleri anlaşılabilir bir durum. Bu atmosferde her ne kadar sahaya çıkmadan önce yöntemsel yaklaşımım, teorik çerçevem, kavramlar haritam ve araştırma izinlerimle kendimi araştırmacı olarak konumlansam da, Suriyeli tek ebeveyn annelerle görüşmelerimi gerçekleştirebilmek için aşmam gereken bir “erkek bariyeri” ve sivil toplum örgütlerinin bilgi paylaşımına yönelik etik sınırlamaları vardı.

Kadın Araştırmacı- Erkek Aracı: Erkek Bariyeri, Müzakere ve Direniş

Sivil toplum örgütlerini, belediyenin ilgili birimlerini ve siyasi parti temsilciliklerine yaptığım ziyaretlerde yürüttükleri faaliyetleri anlatmaları açısından sıkıntı yaşamadım ama katılımcı önermek konusunda “hassas gruplar” olmaları ve kişisel verilerin gizliliği gereği çekinceleri bulunuyordu. “*Biraz dışarıda vakit geçirirsem rahatlıkla bir iki tanesine rastlayabilirsin*” dedi. Kadın araştırmacı olarak erkek araçlarla (gatekeeper) müzakere ve direniş olarak adlandırdığım hiper-maskülen tutumlarla mücadele ve “erkek bariyeri”ni aşmak zorunda olduğum gerçeğiyle de bu noktadan sonra yüzleştim.

Yardıma başvurduğum ilk aracının yanına gittiğimde etnik desenli

şalvarım, renkli berem, elimdeki dövmelemlerim ve piercingimle marjinal görünmüş olmalıyım. Katılımcılara erişimimi sağlayacak olan “iyi niyetli” kişinin “*Çekici, alımlı, olgun, kıvamında kadınsın. Dikkatli ol. Rahat bırakmazlar.*” uyarısını doğrudan bu tabirlerin kullanılmasıyla aldım. Kadınların bu özelliklerde olması tacize uğramaları için yeterliydi. Kadına yönelik şiddetin meşrulaştırma gayretinde olan söylemlerdeki gibi mini eteğe, dekolteye, abartılı makyajlara gerek yoktu. Kadınlar zaten görünür değildi ki... Söz konusu “er bilmiş” uyarıyı aldıktan yaklaşık yarım saat sonra, navigasyondan yol haritamı çıkartmak için bir ağacın altında bir elimde sigara, diğer elimde telefon ile uğraştığım esnada, 55-60 yaşlarında bir erkeğin “*sighara ısıtmaaağğzz, irkek ısıtığğrr*” sesi ile kendime geldim. Şoku atlattıktan sonra, “*bas git lan buradan senin...*” gibi sert bir tepki verdim. Çünkü “hanımefendiliğimi” korumak pahasına sessiz ve tepkisiz kalmam aynı zamanda kurban ve mağdur psikolojisine girmeme sebep olacaktı. Aynı şekilde, kadının kendisini “erkek gibi kadın” olarak göstermesi, patriyarkal sahada karşılaşılabilir olumsuz ve şiddet içeren durumlarla başa çıkma stratejisiydi (Poulton, 2014).

Aynı mahallede geçirdiğim bir süreden sonra, neden günlerdir orada bulunduğum öğrenilmişti ve bulunma amacım “*Sen bu kadınları ne yapacaksın? Bu Suriyelilerde kocasız kadın bulmak zordur. Her Suriyeli kadının, af edersin, bir dostu bulunur*” ifadeleri ile sorgulanıyordu. Gündelik hayatta rahatsız edici söylemler karşısında tepki gösterme, uzaklaşma, iletişimi kesme gibi pasif agresif davranışlar sergilerken, araştırma için kısa bir süreliğine bulunduğum bu ortamda, Gurney (1985)’in patriyarkal sahalarda araştırmacının karşılaşabileceği durumlar arasında saydığı “araştırmaya devam etme” ve “kişiliğinden ödün verme” ikilemini yaşadım. Odağında katılımcılara ulaşma çabamın olması, tepkisel üslubumu törpüleyerek “*O ne kadar çirkin bir tabir. Birkaçının eylemini tamamına mal edemeyiz*” demekle yetinmek suretiyle daha uysal bir dil kullanmama ve dolayısıyla patriyarkal pazarlığa (Kandiyoti

1988) girdiğimi hissetmeme sebep oldu. Bu defa da sorular, ailemle mi yoksa yalnız mı olduğuma, evli olup olmadığımı dönüyor ve aldıkları cevaba göre işten sonra bana eşlik edebileceklerini, şehri gezdirebileceklerini ya da çay ısmarlayabileceklerini belirten flörtöz dönüşüyordu.

Erkeklerin kadınları koruma görevini üstlenmesi ve kadınların da erkeklerden beklentisinin bu yönde olması patriyarkal toplumların en temel özelliklerinden biri. Katılımcılardan birinin “*Erkek, evde sohbet etmek için, sokakta namusundan korktuğun için gerek*” ifadesinden bu beklenti hem de kadının kendi başına hareket edemeyeceği fikrine sahip olduğu açıkça anlaşılıyor. Bu nedenle, temas ettiğim insanların misafirperverliklerinin ardında, koruma içgüdüsüne dayalı olarak “yalnız gezen yabancı bir kadına” yardım ve refakat edilmesi gerektiği düşüncesine sahip olduklarını düşünüyorum. Bir yerden bir yere giderken “*Ablana yolu göster, ablanı falancanın evine kadar götür, hava karardı ablanı rahatsız etmesinler*” diyerek dokuz-on yaşlarında erkek çocukların verilmesinden o yaşta bir erkek çocuğun, yetişkin bir kadından daha bağımsız, kendine yeten, daha muteber bir konumunda olduğu anlaşılıyordu.

Sözlü taciz dışında hiper-maskülen performanslara yönelik hafızamda en net kalan kare, aracının (gatekeeper) çekmecedan silahını çıkarıp önce görünür biçimde masanın üzerine koyması, ardından beline yerleştirmesi oldu. Nerede ve kimlerle olduğumu, silahlanmaya gerek duyulmasını gerektiren bir güvenlik açığı mı olduğunu yoksa bunun, beni uyarmak, korkutmak, araştırma kapsamında yapacağım görüşmelerde hizalamak için yapılan erkeksi bir güç gösterisi mi olduğunu ayırt etmem pek mümkün değildi. Yine de, güvenliğim için kaygılanıp, zihnimde o günkü çalışmayı yarım bırakıp bırakmamayı tarttım. Nitekim, o gün yaptığım ziyaretler verimsiz geçti. Bir sonraki görüşmem için gittiğim sokak lambaları yanmayan, sıvası dökülmüş, kapıları paslanmış evlerle dolu, kömür kokusu sinmiş mahallede yanımdan geçen erkeklerin bakışlarıyla ürpererek telefonumun şarjını kontrol ettim.

Görüşme öncesi bir arkadaşımı arayıp yerimi söyledim ve “*ne işin var orada, tekin yerler değil oralar*” tepkisiyle karşılaştım. Görüşmeyi ayarlayan kişi yine erkekti fakat ev ziyaretlerinde eşi bana refakat edecekti. Kaportası çürümüş, egzozu patlamış ve sürgülü kapısı kapanmayan bir araca bindik. Beş dakika önce tanıştığım Suriyeli bir çiftle karanlık sokaklarda, onların beni götürdüğü yere doğru gidiyordum. Eşlerin samimiyetle geldikleri köyü, göçten önceki hayatlarını ve buradaki yaşamlarını anlatmaları, iletişim kurabiliyor olmak rahatlamama yardımcı oldu.

Görüşme aralarında zamanımın çoğunu Gaziantep Kalesi civarında yerel esnafla geçirdim. Mahalle muhtarının deyimiyle “*biz bir milyonsak onlar bir buçuk milyon*” olan Suriyelilerin ısrarlı ve sorgulayan bakışları, başlarıyla beni işaret ederek konuşmalarıyla huzursuz oluyor, fotoğraf makinemi görünür biçimde taşımaya çekiniyordum. Bu nedenle, saat 19:00’den sonra Suriyelilerin işlettiği bilgisini aldığım gece kulüpleri dışında, hemen hiçbir yer açık olmadığı için gece saat 00:00’ye kadar açık olan ve kadın erkek kullanılabilen bir kır kahvesinin bana kapılarını açmasından memnuniyet duydum. Üniversite kampüsü ya da ev ortamının sunduğu imkânlarımın olmadığı bir alanda uzunca bir süre geçirmek hem öğrenci olarak bütçemi zorluyor hem de güvenliğimi sınırlıyordu. Bu nedenle, mekanı sadece oturmak, dinlenmek, ısınmak, tuvalete erişmek gibi küçük görünebilecek ancak oldukça önemli nedenlerle kullanabildim. Böylece, kamusal alanda orada bulunan insanların bir kısmının geceleri nasıl vakit geçirdiklerini gözleyebildim. Bu da sahayı yorumlayabilmem açısından değerli bir kazanımdı.

Kadın Araştırmacı –Kadın Katılımcı: Patriyarkanın dayanıklılığı üzerine sorular “Ne biçim bir anneyim?”

Feminist tartışmalarda, toplumsal eşitsizliğin, etnik grupları, inançları veya ırkları ayırıştırarak hiyerarşik bir düzen oluşturduğu ve

annelik deneyimlerini farklılaştırdığı kesişimsellik teorisine kadar uzanıyor. Rich (1995) “mothering” kavramı ile annelik pratiğinin kültürel bir özellik gösterdiğini vurgularken, Ortner (1972), annelerin değerler, gelenekler ve inançların aktarıcıları olarak kültürel sürecin güçlü bir üyesi olduğunu ifade eder. Badinter (2011, 20), anneliğe eleştirel bir perspektiften bakarak, doğurganlık ile anneliği birbirinden ayırır ve çocuk sahibi olan çok az kadının anneliğin bireysel hayatın sonu olduğunu farkında olduğunu söyler. Ruddick (1980), bedensel deneyimi, duygusal bağları ve öznel varoluşu ile anneliğe özgü bir bakış açısı olduğunu savunur. Bu yaklaşım, sadece çocukların bakımı ve yetiştirilmesiyle ilgili değil, tüm toplumsal ilişkiler bağlamında eylem ve söylemlerin yeniden değerlendirilmesini gerektirir. Örneğin, görüşmelerimde literatürdeki anlamıyla “tek ebeveyn olarak anne” kavramını kullanmama rağmen, patriyarkal bir sahada dildeki karşılığı sıklıkla “dul” veya “boşanmış kadın” olmaktı. “Bekar anne”nin ise katılımcının zihninde neredeyse anlamsal hiçbir karşılık bulmadığını gözlerini kırıştırmalarından, şaşkın yüz ifadelerinden ya da “*evlenmeden mi çocuk yapmış?*” sorusundan anlayabiliyordum. “Yalnız anne” dediğimde ise, “*yalnız değilim ben, annem, babam, çocuklarım*” var cevabını aldım. Bu nedenle, öncelikle medeni durumları yerine çocukları olup olmadığını sordum. Hem çocuğu olup hem de eşi olmayanlara benzer bir süreçten geçtiğimi belirterek araştırmamın konusunu anlattım. Bu yaklaşımla onay alma süreci ve görüşmeler daha rahat ilerledi.

Katılımcıların hiçbiri kamusal alanda ücretli bir işte çalışmıyordu. Bu nedenle, görüşmelerin tamamı katılımcıların ya da komşularının evlerinde oldu. “*Gün içinde nasıl vakit geçiriyorsunuz?*”, “*çocuğu okula gönderdikten sonra evdeyim, alınacak bir şey olursa çıkıp alıyorum ve evde vakit geçiriyorum*”, “*evde bir iş olursa, koli yapmak, fıstık, ceviz kırmak gibi işler olursa çalışıyorum*” şeklinde cevap veriyorlardı. Evlerinde görüşebilmek onların yaşam alanlarını görmem ve hayatlarını analiz edebilmem açısından

elverişliydi. Senelerce misafir olarak anılan Suriyelileri öteki konumundan çıkarıp, ev sahibi konumuna geçirerek hiyerarşinin erimesine ve görüşmelerin rahat geçmesine yardımcı oluyordu.

Suriyeli kadınlarla gerçekleştirdiğim görüşmelerde daha çok kendilerini anlatma, seslerini duyurma ve dertleşme çabası içerisinde olduklarını gözlemledim. Arkadaşça, “*sen de annesin hocam*” şeklinde empati ve duygusal bağ kurmaya yönelik ifadeler kullandıkları zaman kendimi daha “içeriden” hissedebiliyordum. Sadece kadın olmam beni, kadın kadına bir sohbetin “içerideni” yapmamıştı ama sahip olduğum milliyet ya da araştırmacı konumum da “dışarıdan” yapmamıştı. Ancak, annelikte kesişmemiz beni “içerideki dışarıklı” (Oğuz 2012) yapmıştı.

Farklı kültürlerden kadın kadına araştırma yapmanın esas handikabı meraklı sorulardı. “*Çocuklarını nereye bıraktın?, Anneanne yorulmuyor mu?, İyi bari bakmam demiyor. Babaları nerede?*” şeklinde bakım veren açılarından sorulduğu gibi, “*Ooyy! Bir ay çok uzun, bir ay boyunca çocuklar annesiz ne yapar? Çok özlerler. Her gün konuşuyor musun?*” şeklinde anne ve çocuk ilişkisi bakımından da sorgulanıyordu. “*Sen öyle seyyah gibi çantayı aldın, çalışmaya çıktın öyle mi?*” sorularıyla dile getirilmeden sorgulanan, “*ne biçim bir anne*” oluşumdu. Patriyarkal ideolojiye göre, kan bağı temel bir sosyal ilişki biçimidir ve erkeğin soyunun kadın bedeni aracılığıyla yeniden üretilmesini ifade eder. Annelik hakkı ve ödevi doğuran kadına aittir. Bu nedenle kadın, üretimin aracı olarak etkin ve kontrol edilebilir olmalıdır. Hatta gerektiğinde kadının kendisinden bile korunması gerektiği düşünülür (Kaya 2014). Folbre (2005), patriyarka ve kapitalizmi çocuk bakımı bağlamında ele aldığı yazısında, patriyarkanın anneleri, bağımlı fakat değerli gördüğünü; kapitalizmin ise kadınları özgürleştirirken değersizleştirdiğini ifade eder. Katılımcılar “*Bizim Halep mıntıkasında kadının çalışması ayıptır. Filancanın kızı çalışıyor derler. Şimdi burada bazı kadınlar fabrikada çalışıyor. İşte o yüzden vatandaşlık iyidir. Dul kadına maaş bağlanıyor*” ya da “*Burada kadınlar erkeğin parası avrada,*

çocuklara bakmaya yetmediği için çalışıyor” şeklinde ifadelerle mecbur olmasalar hiçbir kadının çalışmayacağını düşündüklerini ifade ediyorlardı. Bir erkeğin desteği veya kurumun sosyal yardımı ile yaşamaktan başka seçeneği olmadığını düşünen bir örneklemin, erkek çocuklarını dokuz on yaşında çalıştırması şaşırtıcı değildi. Dolayısıyla, kadın araştırmacı olarak profesyonel bir şekilde çizmeye çalıştığım sınır, konu annelik olduğunda meraklı sorularla aşıyor ve annenin çalışması yargılanan bir unsuruna dönüşüyordu.

Bir diğer meraklı soru ise beni onlara ulaştıran erkeği nereden tanıdığımı. Bu durum beni soru işaretiyle bakılması gereken, erkeklerle konuşan, tekinsiz bir kadın da yapıyordu. *“Burada kızlar erkekler yan yana oturuyor, el ele yürüyorlar. Bizim orada bunlar ayıptır. Ana babadan utanılır. Kızı da, oğlanı da vururlar”*. *“Erkeklerle konuşmak ayıptır çünkü namusundan korkarsın. Namusundan niye korkarsın? Çünkü çocuğun var. İlk önce anası kimdir diye sorarlar. Onu besleyeceksin, büyüteceksin, gelin edeceksin”*. Sorulan her soru ile onların kadınlığa, anneliğe, ayıba ve namusa yükledikleri anlamlar da açığa çıkmış oluyordu. Konumum gereği onlara ahlak, değerler ya da toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi vermedim ama evde genç kızları varsa, onlara bu konuda ne düşündüklerini sordum. Eğitimine devam edebilecek kadar şanslı olan bir genç kız erkekle iletişim kurmayı ayıplamazken; okula devam etmeyen bir başka kız başörtüsü ile yüzünü saklayıp kafasını çevirdi.

Birkaç görüşme sonrasında kendileri gibi çocuğunu yalnız büyüten diğer kadınlara beni yönlendirdiler. Böylece her birinin sahne arkasında sessizce süren yaşam mücadeleleri ve omuzlarında taşıdıkları patriyarkanın görünmeyen yükü ortaya çıktı: Küçük yaşta evlilik, imam nikahı, kumalık, aile içi şiddet, süt parası, çocuk işçilik, her geçen gün derinleşen yoksulluk, yarından ümitsizlik, savaş, göç ve ölüm...

Sonuç

Göçmen annelerin deneyimlerini kesişimsellik perspektifiyle ele alan doktora tezimin Gaziantep ilinde gerçekleştirdiğim saha araştırması bölümünden üretilen bu denemede, hiper-maskülen davranışların sergilendiği bir alanda tek ebeveyn olan Suriyeli kadınları çevreleyen erkek egemenliğin ve eril tahakkümün gölgesinde Suriyeli kadınların içselleştirdiği patriyarkanın sürekliliğini nasıl beslediğini ortaya koydum. Açıkça göstermek istediğim, araştırmacı olarak konumumuzun da toplumsal cinsiyet rejiminden etkilendiğini ve araştırma sürecinin kadın araştırmacıyı da bazen travmatik bazen tehlikeli durumlarla karşı karşıya bırakabileceğini açıkça söylemek istiyorum.

Biz feminist duruş ve politik bilinçle öznel kadın hikâyelerine erişip kısılan sesleri duyurmaya çalışırken, diğer taraftan aynı yapılarla mücadele etmeye çalışan araştırmacı kadının hikayeleri yazılıyor. Bu durum bize, kadın araştırmacıların ürettiği saha bilgisinin, deneyime dayalı, nedensellik ilişkileri kuran ve araştırma soru setinin aradığından daha fazla soruya cevap bulan pratiklerin ürünü olduğunu bir kez daha gösteriyor. Sivil toplum örgütlerinden siyasi parti temsilciliklerine kadar kadın katılımcılara ulaşabilmek için her kademedede erkek otoritelerle karşılaşmış ve erkek bariyerinin etrafından dolanmak zorunda kalmış olmam kadınların çalışma hayatında, özellikle karar verici pozisyonlarda ne kadar az temsil edildiğini gözler önüne seriyor. Gerek kendi alan tecrübelerim, gerekse katılımcıların anlatılarıyla ikincil travmaya maruz kalmam sonucu zorlayıcı duygu ve düşüncelerle araştırma sahasını terk etme konusunda ikileme düşünsem de, bir akşam es verip ağlayarak, müzik dinleyerek zihnimi boşalttım. Ertesi sabah derin bir nefes alıp, kendimi her şeyin yolunda gideceğine inandırdıktan sonra inatla yeniden başlamayı tercih ettim; feminist bir inatla...

Kaynakça

- Bourdieu, Pierre. “The Forms of Capital”. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* (New York: Greenwood Press, 1986): 241-258.
- Badinter, Elisabeth, “Kadınlık mı? Annelik mi?”. Çev. Ayşe Ekmekçi (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011).
- Coşkun, Emel, Özge Sarılioğlu, ve Gizem Cemile Dinçer. 2020. “Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün Mü?” *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 12, no.1 (2020): 70–81.
- Deemer, Eric D., Thoman, Dustin B., Chase, Justin P. ve Smith, Jessi, L. “Feeling the Threat: Stereotype Threat as a Contextual Barrier to Women’s Science Career Choice Intentions.” *Journal of Career Development* 41, no.2 (2014): 141–58.
- Folbre, Nancy. “Valuing Care: A Feminist Critique of Global Capitalism.” *Draft Notes for Presentation at Invited Session, Women’s Worlds International Conference*, 2005.
- Freilich, Morris. *Marginal Natives: Anthropologists at Work*. (Newyork: Harper & Row, 1970).
- Gupta, Akhil ve James Ferguson. *Culture, Power, Place: Explorations in Critical Anthropology*. (Duke University Press Durham and London, 1997).
- Gurney, Joan Neff. “Not One of the Guys: The Female Researcher in a Male-Dominated Setting.” *Qualitative Sociology* 8, no.1 (1985): 42–62.
- Hammersley, Martin ve Atkinson, Paul. *Ethnography: Principles in Practice*. (London and New York: Routledge Taylor and Francis Group, 2007).
- Kandiyoti, Deniz. “Bargaining with Patriarchy.” *Gender and Society* 2 no.3

(1988): 274–90.

Kaya, Bahçe, Seçil. 2014. “Kapitalizm ve Annelik.” *Mülkiye Dergisi* 32 (258): 71–86.

Kümbetoğlu, Belkıs. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (İstanbul: Bağlam Yayıncılık, 2019).

Okimoto, Tyler, G. ve Madeline E. Heilman. “The ‘Bad Parent’ Assumption: How Gender Stereotypes Affect Reactions to Working Mothers.” *Journal of Social Issues* 68 no.4 (2012): 704–24.

Oğuz, Şule Hatice. “Alanda Bir Kadın.” *Fe Dergi: Feminist Eleştiri* 4, no:1 (2012): 64–78

Ortner, Sherry, B. Is female to male as nature is to culture?. *Feminist studies* 1, no.2, (1972): 5-31.

Rich, Adrienne. *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. (New York: W.W. Norton & Company, 1995).

Ruddick, Sara. “Maternal Thinking.” *Feminist Studies* 6 no.2 (1980): 342–67.

Somersan, Semra. “Bir İktidar Türü Olarak Araştırma Üzerine Düşünceler.” içinde *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından*, ed. Dilek Hattatoğlu and Gökçen Ertuğrul, İstanbul: Anahtar Kitaplar, 2009), 161–71.

Tedlock, Barbara. “From Participant Observation to the Observation of Participation: The Emergence of Narrative Ethnography.” *Journal of Anthropological Research* 47 no.1 (1991): 69-94.

Zaitchik, Matt C. ve Donald L. Mosher. “Criminal Justice Implications of the Macho Personality Constellation.” *Criminal Justice and Behavior* 20, no. 3 (1993): 227–39.